

УДК 904:903.3(477.65)''632''

Нездолий О. І.

ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ АНАЛОГІВ СТОЯНКИ КОРОБЧИНЕ-КУРГАН ПІВДНЯ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У статті розглядається історія дослідження та спроби наукової інтерпретації аналогів стоянки Коробчине-Курган на Кіровоградщині.

Ключові слова: палеоліт, пам'ятки типу Коробчине-Курган, південь Східної Європи.

Великий науковий інтерес викликає рання пора верхнього палеоліту, яку розглядають як перехідний період між епохою неандертальців та *Homo sapiens* у прильодовиковій Європі.

Упродовж останніх кількох років Археологічна експедиція НАУКМА під керівництвом Л. Л. Залізняка за безпосередньої участі автора цих рядків розкопала та дослідила на Кіровоградщині нову стоянку початкового періоду верхнього палеоліту Коробчине-Курган. Її яскравий і показовий крем'яний комплекс не має прямих аналогій серед пам'яток кам'яної доби Східної Європи. Зроблено висновок про принципово новий тип пам'яток початку верхнього палеоліту, в інвентарі якого поєднуються середньо- та верхньопалеолітичні традиції обробки кременю [3, с. 47]. Колекції Коробчине-Курган властивий своєрідний набір середньопалеолітичних форм: сплюснені нуклеуси підпаралельного зняття, пластинчасті заготовки знарядь, фронтальні сколи з нуклеусів із підтескою кінців, дистальні гостроконечники на пластинах, скребла. Присутня також верхньопалеолітична складова: скребачки високої форми оріньякських типів, кінцеві на відщеплах, нечисленні різці, «струги».

Середньопалеолітичний комплекс дослідженої пам'ятки має певні паралелі в матеріалах стоянок Донбасу (Білокузьминівка, Курдюмівка), Нижнього Дону (Шлях) і другого культурно-археологічного горизонту стоянки Кабазі II, що у Гірському Криму. Однак останні не містять верхньопалеолітичних виробів, знайдених на Коробчине-Курган. Тому щойно згадані пам'ятки передчасно включати до типу Коробчине-Курган, але можна вважати його певним аналогом.

Наукове вивчення подібних до стоянки Коробчине-Курган пам'яток півдня Східної Європи розпочалося з відкриття асистентом кафедри всесвітньої історії історичного факультету Донецького університету В. Я. Устенком сто-

янки Білокузьминівка в Донбасі. У 1965 році у складі археологічного загону університету науковець разом зі студентами-практикантами досліджував численні відслонення крем'яної сировини в басейнах річок Кривий Торець та Біленька. Археологічна розвідка відбувалася поблизу сіл Ашуркове, Семенівка та Білокузьминівка Костянтинівського району Донецької області. В останньому із перелічених населених пунктів, біля радгоспного гуртожитку, у стінці яру дослідник знайшов кілька оброблених патинованих кременів палеолітичного часу. Проведена зачистка виявила приналежність крем'яних артефактів до горизонту з численними культурними залишками [7, с. 168]. Планувалося, що стаціонарні польові археологічні дослідження у Білокузьминівці мали відбутися у 1967 році, однак трагічна загибель В. Я. Устенка напередодні виїзду експедиції скасувала задумане [7, с. 168].

Подальше наукове вивчення та проведення археологічних робіт на стоянці Білокузьминівка безпосередньо пов'язане з ім'ям самовідданого та невтомного дослідника кам'яної доби Донбасу, викладача Донецького університету, — Дорофеї Самійлівни Цвейбель. Ще у 1967 році, орієнтуючись на польовий щоденник В. Я. Устенка, вона локалізувала точне місцезнаходження яру в Білокузьминівці, з якого походили знахідки патинованого кременю [7, с. 11]. Планомірні археологічні розкопки пам'ятки розпочалися з 1968 року. Роботи виконувалися археологічним загonom Донецького університету на чолі з Д. С. Цвейбель протягом трьох польових сезонів — з 1968 по 1970 рік. Було досліджено 104 м² площі пам'ятки, з боку розкопу до схилу балки прокопано траншею. Окрім того, для визначення приблизних просторових меж стоянки у районі радгоспного гуртожитку було закладено 18 шурфів [16, с. 228].

Разом із якісним збагаченням джерельної бази робляться перші спроби осмислення здобутих

матеріалів Білокузьминівки. Головною особливістю пам'ятки дослідниця вважала наявність великої кількості скобелів, оформлених специфічною ретушшю. На підставі домінування у колекції зубчастих та виїмчастих форм Д. С. Цвейбель визначила індустрію Білокузьминівки як зубчасте мустьє [15, с. 113].

Пам'ятка відразу викликала значне наукове зацікавлення у фахівців із проблематики палеоліту. У 1971 році матеріали стоянки вивчав В. М. Гладилін, у 1972 році з колекцією працював В. П. Любін, а 1974 року дослідив комплекс артефактів та оглянув саму пам'ятку М. Д. Праслов [7, с. 11]. Висновки згаданих спеціалістів з приводу тлумачення індустріальної приналежності матеріалів Білокузьминівки різнилися. Наприклад, В. М. Гладилін та В. П. Любін погодилися з визначенням колекції Д. С. Цвейбель як варіанту зубчастого мустьє [2, с. 102; 9, с. 123]. М. Д. Праслов звернув увагу на безпрецедентно високий відсоток зубчасто-виїмчастих знарядь у комплексі ($\approx 98\%$), що мало ймовірно. Тому дослідник, спираючись на власні стратиграфічні спостереження та аналіз крем'яного матеріалу, охарактеризував Білокузьминівку як стоянку з різночасовими, перевідкладеними матеріалами. Значну кількість зубчасто-виїмчастих форм М. Д. Праслов вважав результатом природного механічного пошкодження артефактів [13, с. 104].

З метою уточнення геоморфологічних та стратиграфічних характеристик стоянки польові дослідження пам'ятки були поновлені в 1986 році учнем Дорофеї Самійлівни — О. В. Колесником [1, с. 127]. Дослідник протягом одного польового сезону провів останнє археологічне вивчення стоянки. Розкоп площею 24 м² було закладено на схилі балки за 35 м від розкопу Д. С. Цвейбель. Убік русла балки прокладено стратиграфічну траншею, а також здійснено дві зачистки схилів балки [7, с. 168]. Встановлено, що пам'ятка заселялася не менше трьох разів. Виявлена фактична відповідність давньої локалізації крем'яних артефактів із бузького лесу сучасній [1, с. 134].

На основі техніко-типологічного аналізу артефактів стоянки О. В. Колесник припустив можливість виділення самостійного білокузьминівського варіанту однобічного мустьє, до якого вчений запропонував долучити як власне донбаські стоянки (Білокузьминівка, Курдюмівка, Званівка), так і окремі шари пам'яток Бірючої Балки 2 та Шляху в пониззі Дону (Російська Федерація) та кабазійську мустьєрську культуру Гірського Криму [6]. Однак пізніше дослідник змінив свою думку, пропонуючи обмежити

Білокузьминівську групу пам'яток лише трьома стоянками — епонімною пам'яткою Білокузьминівка, стоянкою Шлях на Нижньому Доні та молдавською печерною стоянкою у гроті Бутешти [7, с. 211].

Новий етап дослідження аналогів стоянки Коробчине-курган розпочався у 80-ті роки ХХ століття з відкриття співробітником Кримської палеолітичної експедиції (начальник Ю. Г. Колосов) В. М. Степанчуком на схилі скелястого плато Кабазі багатощарової стоянки. Польові археологічні розкопки стоянки Кабазі II було здійснено Ю. Г. Колосовим, В. М. Степанчуком та В. П. Чабаєм у складі Кримської палеолітичної експедиції у період 1986–1988 років. Шари II/6-II/1A другого археологічного горизонту пам'ятки містили крем'яну індустрію, що має паралелі в матеріалах з Коробчине-кургану. Дослідники Кабазі II вбачали аналогії отриманим артефактам у матеріалах зі схилу стоянки Шайтан-Коба [8, с. 45].

У 1993 році польові розкопки Кабазі II було поновлено учнем Ю. Г. Колосова — В. П. Чабаєм. Учений хотів з'ясувати абсолютну хронологію культурних відкладів пам'ятки методом ESR, визначити давню топографію стоянки та приблизні її межі [17, с. 267]. Кабазі II досліджувала група українських, молдавських, канадських, американських і французьких фахівців із різних наукових центрів (М. П. Герасименко, Р. Феррінг, А. Барк, М. Пату-Маті, К. Михайлеску). Завданням досліджень було вивчення процесів формування відкладів, характеру їх накопичення, ступеню гомогенності житлових горизонтів та культурних шарів. Встановлено, що для археологічної стратифікації другого культурного горизонту Кабазі II притаманне почергове перекриття житлових поверхонь стерильними, щодо знахідок людської діяльності, колювільними відкладами. В. П. Чабай констатує практично ідеальний характер консервації другого житлового горизонту стоянки Кабазі II [18].

Наступний період дослідження пам'ятки пов'язаний з міжнародним проектом по вивченню фіналу середнього палеоліту Кримського півострова. Протягом 1999–2006 років стоянку Кабазі II всебічно досліджували відомі фахівці з ІА НАН України, Південно-Методистського університету США та Інституту до- і протоісторії при Кельнському університеті у Німеччині. Для розуміння умов життя та характеру діяльності давніх мешканців пам'ятки проведено широкий спектр різноманітних міждисциплінарних досліджень [21, с. XIV]. В. П. Чабай підкреслив належність матеріалів II культурного гори-

зонту стоянки до левалуа-мустьєрського технокомплексу з незначними типологічними відмінностями на різних рівнях залягання [19, с. 283]. Також дослідник визначив приналежність палеолітичних пам'яток Донбасу (Білокузьминівка, Курдюмівка) до індустрії пластинчастого мустьє і зробив висновок про те, що технологічні відмінності між кримською пам'яткою та стоянками Донбасу «більш суттєві, ніж припустима подібність» [19, с. 261].

У 1987 році на Донбасі було відкрито ще одну стоянку, матеріальний комплекс якої має аналогії із колекцією пам'ятки Коробчине-Курган, — Курдюмівку. Автор розкопок Білокузьминівки О. В. Колесник у зазначений рік здійснював планові польові розвідки в долині ріки Наумиха (права притока Кривого Торця, Бахмутсько-Торецьке межиріччя), що знаходиться в Костянтинівському районі Донецької області. Слід зазначити, що долина річки багата на численні відслонення кременю, які формують своєрідний мікрорайон протяжністю 4 км. У стінці глибокого рівчака поряд із греблею ставка біля поселення Курдюмівка Дзержинської міської ради О. В. Колесником було знайдено патинований крем'яний відщеп [7, с. 110].

У 1989 році дослідник здійснив зачистку стінки рівчака, що виявила наявність ненасиченого горизонту перевідкладених кременів на рівні залягання знайденого відщепу. Поглибивши зачистку до викопного темного ґрунту, О. В. Колесник натрапив ще на один горизонт крем'яних артефактів кращого стану збереженості. Цього ж року геологічний розріз оглянула палеогеограф Н. П. Герасименко, яка зробила висновок про чіткий стратиграфічний контекст знахідок. На часі постало питання щодо проведення широкомасштабних археологічних робіт, які було здійснено О. В. Колесником протягом 1989–1992 років та Ю. Г. Ковалем у 1995 році.

Загальна площа розкопу склала 65 м², виявлено три рівні залягання культурних артефактів. Зважаючи на непросту стратиграфічну ситуацію Курдюмівки, польові роботи на стоянці щорічно, починаючи з 1988 і до 1992 року, консультувала Н. П. Герасименко. У 1991 році пам'ятку відвідав М. Ф. Веклич, а 2001 року — відклади вивчав П. Езартс разом з Н. П. Герасименко [7, с. 113]. На основі стратиграфічних досліджень та техніко-типологічного аналізу здобутої крем'яної колекції О. В. Колесник зробив висновок, що артефакти двох культурних горизонтів (удайського лесу та витачівського ґрунту) складають дві тафономічні фації єдиного археологіч-

ного комплексу [7, с. 118]. Найближчі аналогії цього комплексу Курдюмівки дослідник вбачає у пластинчастих індустріях середнього палеоліту Західної Європи [7, с. 152].

Ще один аналог стоянки Коробчине-Курган — пам'ятку Шлях, яка знаходиться на Середньому Дону у Фролівському районі Волгоградської області Російської Федерації, відкрив у 1988 році краєзнавець В. І. Куфенко. Своє найменування стоянка отримала від назви хутора Шляховського, що знаходиться на 2,5 км вище за напрямком русла балки Паніка, на лівому березі якої розташована пам'ятка. Безпосередньо поблизу стоянки знаходяться відслонення вапняків, які містять численні жовна кременю, що, можливо, використовувалися давніми мешканцями Шляху. На жаль, значну частину стоянки знищив кар'єр.

У 1988 році В. І. Куфенко заклав розкоп площею 10 м², а в наступному — розкопав ще 3 м² площі пам'ятки [10, с. 48]. Протягом 1990–1991 років Шлях досліджувався Середньодонською палеолітичною експедицією ПМК РАН під керівництвом П. Є. Нехорошева. Для визначення стратиграфії стоянки вздовж стінок кар'єру було закладено 14 зачисток. Загальна площа розкопу склала 62 м². У результаті робіт було встановлено, що культурні артефакти трапляються уздовж стінки кар'єру на ділянці понад 320 метрів і залягають у різних літологічних пластах. На підставі техніко-типологічного аналізу отриманих крем'яних знахідок П. Є. Нехорошев зробив висновок про те, що індустрія восьмого культурного горизонту Шляху належить до фінальносередньопалеолітичних технокомплексів. Автором висловлено припущення, що на Східноєвропейській рівнині вперше відкрито пам'ятку з технологією первинного розщеплення каменю перехідного типу від середнього до верхнього палеоліту [11, с. 149]. Найближчі аналогії колекції Шляху дослідник вбачає у матеріалах стоянок Донбасу — Білокузьминівки, Курдюмівки, Званівки. Він пропонує об'єднати їх у окрему Білокузьминівську групу [10, с. 83].

На другому етапі дослідження Шляху в 1998–2001 роках розкопки стоянки продовжив П. Є. Нехорошев. У цей період було виконано шість зачисток стінок кар'єру, закладено три розкопи загальною площею 174 м² та проведено шурфування території пам'ятки. З'ясовано геоморфологію та геологію Шляху, уточнено зведений розріз стоянки, відкориговано хронологію культурних та геологічних горизонтів пам'ятки [12, с. 9]. Результати проведених природничонаукових досліджень дали підстави співвідно-

сити індустрію восьмого культурного горизонту пам'ятки з кінцем епохи середнього палеоліту. За висловом П. Є. Нехорошева, про датування жодної іншої середньопалеолітичної стоянки Східноєвропейської рівнини не можна говорити так впевнено, як про пам'ятку Шлях [12, с. 16].

Стоянку Коробчине-курган, показовий крем'яний комплекс якої дає підставу говорити про принципово новий тип палеолітичних пам'яток півдня Східної Європи, відкрив у 1983 році краєзнавець із Новомиргорода П. І. Озеров. Він, досліджуючи територію Новомиргородського району Кіровоградської області, знайшов на найвищій ділянці плато лівого берега р. Велика Вись, на півдорозі між східною околицею села Коробчине та шосе Новомиргород-Коробчине, велике скупчення підйомного матеріалу палеолітичного вигляду. Своїми спостереженнями П. І. Озеров поділився з К. В. Цвек, яка у 1987–1989 роках проводила обстеження цього району Центральної України з метою виявлення та картографування археологічних об'єктів. Результатом спільної діяльності двох дослідників стала підготовка наукового звіту про розвідки археологічних пам'яток Новомиргородського району Кіровоградської області [20], у якому фігурувало місцезнаходження кременю епохи середнього палеоліту Коробчине 7 [20, с. 17].

У 2004, 2006–2007 роках поверхневі збори крем'яних артефактів на пам'ятці проводили В. М. Степанчук та С. М. Рижев. Отримані матеріали включали вироби як середньопалеолітичного вигляду, так і серію технологічно більш розвинених артефактів, які можна віднести до верхнього палеоліту. Дослідники простежили найближчі аналоги комплексу Коробчиного 7 у матеріалах розташованих неподалік пам'яток Маслове 5 та Андріївка 4, хоча і зауважили про більш виразну левалузьку складову та менш виражену зубчастість індустрії Коробчине 7 [14, с. 29]. У 2006 році В. М. Степанчук та С. М. Рижев здійснили зондаж місцезнаходження, що встановив наявність артефактів різного стану збереженості на різних рівнях залягання. Було висловлено припущення, що комплекс Коробчине 7 може містити матеріали як середньопалеолітичного, так і верхньопалеолітичного часу [14, с. 30].

Подальше дослідження пам'ятки проводилося Археологічною експедицією Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) на чолі з Л. Л. Залізняка. У травні 2010 року на стоянці працював розвідувальний загін згаданої експедиції, проведено збори підйомного матеріалу та закладено два шурфи

площею 2 x 1 м. У серпні того ж року стратиграфію шурфу № 2 дослідили палеогеографи з Інституту географії НАН України Ж. М. Матвійшина та С. П. Дорошкевич. На основі стратиграфічних спостережень та техніко-типологічного аналізу здобутих крем'яних артефактів було зроблено висновки про належність основного архаїчного культурного горизонту стоянки до періоду ранньої пори верхнього палеоліту [5, с. 7]. Тоді ж із міркувань зручності оперування термінами назву пам'ятки «Коробчине 7» було змінено на «Коробчине-курган».

Наступного року польові археологічні дослідження стоянки знову продовжила Археологічна експедиція НаУКМА. Зокрема, навесні 2011 року на місці шурфу № 1 закладено розкоп площею 21 м², у різних частинах пам'ятки — чотири шурфи розмірами 2 x 1 м. У липні цього ж року площа розкопу була подвоєна шляхом прирізки до нього розкопу розмірами 3 x 7 м, а також поставлено ще два шурфи. Керівником розкопу за відсутності начальника експедиції Л. Л. Залізняка був магістр археології НаУКМА О. І. Нездолій, який керував групою студентів-істориків Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Стратиграфія та матеріали з усіх восьми шурфів у різних частинах пам'ятки виявилися однотипними [3, с. 43].

У результаті виконаних робіт встановлено, що в архаїчному комплексі стоянки Коробчине-курган міститься незвичне для кам'яної доби України поєднання середньопалеолітичних виробів із типовими зразками крем'яних артефактів, притаманних верхньому палеоліту. Це дало підстави дослідникам говорити про новий тип палеолітичних пам'яток України перехідного від середнього до верхнього палеоліту часу [3, с. 47].

У липні 2012 року біля шурфу № 8, що за 35 м на північ від розкопу попереднього року, закладено розкоп площею 21 м². Загальна досліджена площа стоянки склала 79 м². Археологічні роботи на пам'ятці виконували студенти-практиканти Кіровоградського педуніверситету, якими за відсутності начальника експедиції керував аспірант археології НаУКМА О. І. Нездолій. Здобута крем'яна колекція з розкопу Коробчине-курган 2012 року була кількісно та типологічно бідніша порівняно з комплексом із розкопу 2011 року, що, ймовірно, пояснюється периферійністю дослідженої ділянки стоянки. Техніко-типологічний аналіз крем'яних виробів, знайдених у 2012 році, засвідчив наявність прямих паралелей із матеріалами розкопу минулого року [5, с. 62].

Таким чином, дослідження аналогів стоянки Коробчине-курган триває майже півстоліття (з 1965 року). За цей час отримані показові і досить численні колекції із кількох пам'яток півдня Східної Європи. Комплекси крем'яних ви-

робів не ідентичні, але мають виразні типолого-статистичні паралелі, що потребує наукової інтерпретації, зокрема визначення їхнього культурно-хронологічного місця в палеоліті Східної Європи.

Список літератури

1. Герасименко Н. П. Археологическое и стратиграфическое изучение стоянки Белокузьминовка в 1986 году / Н. П. Герасименко, А. В. Колесник // РА. — 1992. — № 3. — С. 127–136.
2. Гладылин В. Н. Проблемы раннего палеолита Восточной Европы / В. Н. Гладылин. — К. : Наукова думка, 1976. — 231 с.
3. Залізник Л. Л. Нова палеолітична стоянка Коробчине-курган на Кіровоградщині / Л. Л. Залізник, О. І. Нездолій // КДУ : збірник наук. праць / Інститут археології НАН України. — К. : Шлях, 2011. — Вип. 14. — С. 43–56.
4. Залізник Л. Л. Звіт про дослідження стоянки Вись та шурфування на стоянці Коробчине 7 у 2010 році / Л. Л. Залізник, М. М. Беленко, О. І. Нездолій // Звіт Археологічної експедиції НАУКМА про дослідження палеолітичних стоянок Вись, Озерове, Троянове 4, Троянове 4В під Новомиргородом на Кіровоградщині / за ред. Л. Л. Залізника. — Київ : НА ІА НАНУ, 2011. — С. 2–24.
5. Залізник Л. Л. Звіт про розкопки палеолітичної стоянки Коробчине-курган у 2012 р. / Л. Л. Залізник, О. І. Нездолій // Звіт про розкопки палеолітичних стоянок біля м. Новомиргород на Кіровоградщині 2012 р. / за ред. Л. Л. Залізника. — Київ : НА ІА НАНУ, 2012. — С. 55–76.
6. Колесник А. В. К характеристике односторонних мустьерских индустрий Восточной Европы / А. В. Колесник // Проблемы археологии, древней и средневековой истории Украины: тезисы докладов / отв. ред. В. И. Кадеев. — Харьков : Бизнес Информ, 1995. — С. 10–11.
7. Колесник А. В. Средний палеолит Донбасса / А. В. Колесник // Археологический альманах. — Донецк : Лебедь, 2002. — № 12. — 294 с.
8. Колосов Ю. Г. Нові мустьєрські стоянки південно-західного Криму / Ю. Г. Колосов, В. М. Степанчук, В. П. Чабай // Археологія. — 1988. — Вип. 64. — С. 34–45.
9. Любин В. П. Мустьєрские культуры Кавказа / В. П. Любин. — Л. : Наука, 1977. — 223 с.
10. Нехорошев П. Е. Технологический метод изучения первичного расщепления камня среднего палеолита / П. Е. Нехорошев. — СПб. : Европейский Дом, 1999. — 171 с.
11. Нехорошев П. Е. Новые материалы стоянки Шлях, слой 9 / П. Е. Нехорошев, Л. Б. Вишняцкий // Нижневолжский археологический вестник. — Волгоград, 2002. — Вып. 5. — С. 148–163.
12. Результаты естественнонаучного изучения палеолитической стоянки Шлях / П. Е. Нехорошев, Л. Б. Вишняцкий, Е. Г. Гуськова и др. // Нижневолжский археологический вестник. — Волгоград, 2003. — Вып. 6. — С. 9–25.
13. Праслов Н. Д. Ранний палеолит Русской равнины и Крыма / Н. Д. Праслов // Палеолит СССР / отв. ред. П. И. Борисковский. — М. : Наука, 1984. — С. 94–134.
14. Степанчук В. М. Нові дані до вивчення ранніх етапів освоєння території Східноєвропейської рівнини у палеоліті / В. М. Степанчук, С. М. Рижов, Ж. М. Матвіїшина та ін. // КДУ : збірник наук. праць / Інститут археології НАН України. — К. : Шлях, 2008. — Вип. 11. — С. 23–41.
15. Цвейбель Д. С. Стоянка с «зубчатым мустье» у с. Белокузьминовка на Донеччине / Д. С. Цвейбель // Археологические исследования на Украине в 1968 г. / отв. ред. П. П. Толочко. — К. : Наукова думка, 1971. — Вип. III. — С. 108–113.
16. Цвейбель Д. С. Раскопки стоянки с «зубчатым мустье» у с. Белокузьминовка в Донбассе / Д. С. Цвейбель // Археологические открытия 1970 г. / отв. ред. Б. А. Рыбаков. — М. : Наука, 1971. — С. 228–229.
17. Чабай В. П. Раскопки палеолитической стоянки Кабази II / В. П. Чабай, С. М. Жук // Археологические исследования в Крыму, 1993 год / отв. ред. В. А. Кутайсов. — Симферополь : Таврия, 1994. — С. 267–271.
18. Чабай В. П. Исследования палеолитической стоянки Кабази II / В. П. Чабай, С. М. Жук // Археологические исследования в Крыму, 1994 год / отв. ред. В. А. Кутайсов. — Симферополь : Таврия, 1997. — С. 269–273.
19. Чабай В. П. Средний палеолит Крыма: стратиграфия, хронология, типологическая вариабельность, восточно-европейский контекст / В. П. Чабай. — К. : Шлях, 2004. — 324 с.
20. Цвек Е. В. Отчет о разведке археологических памятников в Новомиргородском районе Кировградской области в 1987–1989 годах / Е. В. Цвек, П. И. Озеров. — Киев : НА ІА НАНУ, 1989. — 32 с.
21. Chabai V. Kabazi II : The 70 000 Years since the Last Interglacial / V. Chabai, J. Richter, Th. Uthmeier. — Simferopol — Cologne : Shlyakh, 2006. — 359 p.

O. Nezdoliy

THE HISTORY OF STUDYING OF KOROBCHYNE-KURHAN SITE ANALOGIES IN SOUTH-EASTERN EUROPE

The article deals with the history of research and certain scientific attempts of Korobchyne-kurhan site analogies interpretation that is in Kirovograd region.

Keywords: Paleolithic, Korobchyne-kurhan type monuments, South-Eastern Europe.

Матеріал надійшов 22.03.2013 р.